

Møte for lukkede dører
torsdag den 29. april 1948 kl. 13.

President: Natvig Pedersen.

Dagsorden:

Utenriksministerens redegjørelse i Stortingets møte for lukkede dører den 8. april 1948.

Presidenten: Presidenten foreslår møtet holdt for lukkede dører.

Løvlien: Etter at utenriksministeren har sagt praktisk talt det samme som han sa i sin tale her i Stortinget, i Militære Samfund i et åpent møte, finner jeg det er liten grunn til at et ordskifte om utenriksministerens tale blir holdt for lukkede dører. Jeg vil foreslå at utenriksministerens tale blir offentliggjort, og at ordskiftet om talen blir utsatt til et åpent møte i kommende uke.

Statsråd Lange: De som oppmerksomt har lest min tale her i det hemmelige møte og talen i Militære Samfund, vil ha lagt merke til at der på vesentlige punkter er en betydelig forskjell mellom hva jeg sa det ene og det andre sted. Jeg vil være den siste til å hindre at disse livsviktige spørsmålene for landet og folket blir drøftet slik at også folket selv kan være med og gjøre seg opp en mening, og jeg vil gjerne så langt det er mulig, medvirke til at de blir det. Men jeg tror det er ting jeg var inne på i min redegjørelse her i Stortinget, som vi i ethvert fall nå bør holde innenfor disse veggene.

Presidenten: Presidenten fastholder sitt forslag. Hr. Løvlien har fremsatt forslag om at utenriksministerens redegjørelse offentliggjøres, og at behandlingen utstår til neste uke.

Votering:

Ved alternativ votering mellom presidentens forslag og Løvliens forslag ble presidentens forslag vedtatt mot 11 stemmer.

Presidenten: Presidenten foreslår videre at Regjeringens medlemmer og de i forretningsordenens § 54 nevnte funksjonærer gis adgang til møtet - og anser det som bifalt.

Videre foreslår presidenten at utenriksråd Skylstad og ekspedisjonssjef Anker fra Utenriksdepartementet får adgang til møtet - og anser det som bifalt.

Presidenten foreslår videre at Oslopressens sjefredaktører eller deres stedfortredere får adgang til møtet - og anser det som bifalt.

Presidenten akter å foreslå at utenriksministerens redegjørelse vedlegges protokollen.

Strand Johansen: Vi er kommet i den noe eiendommelige situasjon at vi i et hemmelig møte skal behandle en tale som i virkeligheten er offentliggjort gjennom utenriksministerens opptreden i Militære Samfund den 19. denne måned. Jeg vil derfor ikke gå inn på utenriksministerens tale i detaljer, men holde meg til noen ganske få punkter.

Da vi her i Stortinget behandlet spørsmålet om bevilgning av 100 millioner kroner til beredskapet, spurte jeg bl.a. hva det var skjedd som rettferdiggjorde denne bevilgningen. Jeg fikk ikke noe direkte svar på det, men på regjeringsbenken så man meget talende ut uten dog å fremlegge noen direkte begrunnelse for bevilgningen. Gjennom utenriksministerens tale har vi i mellomtiden fått svar på spørsmålet. Han forteller oss at

«umiddelbart etter avslutningen av kupet i Tsjekkoslovakia, og mens en visste at innbydelsen til paktforhandlingene var under drøfting i Helsinki, løp det inn til Utenriksdepartementet en rekke meldinger fra hovedsteder i øst-Europa. Disse meldingene gikk i den retning at Norge i nær fremtid kunne vente en henvendelse fra sovjetregjeringens side om en avtale etter lignende linjer som den Finnland på det tidspunkt var innbudt til å gå inn på.»

Og det heter også at

«en av meldingene hadde en særlig foruroligende ordlyd, idet den gikk ut på at Norge ville bli okkupert.»

Utenriksministeren sier imidlertid selv følgende:

«Selv om meldingenes form og opprinnelse gjorde det sannsynlig å se dem som opptakt til en nervekrig, fant Regjeringen det ikke mulig å se bort fra den eventualitet at vi også kunne få henvendelse om en pakt, og at vi i den sammenhengen kunne bli utsatt for et visst press.»

Utenriksministeren har ikke fortalt oss noe nærmere om kildene til disse ryktene som han selv karakteriserer som så pass tvilsomme, at han og Regjeringen betrakter dem som opptakt til en nervekrig. I mellomtiden er det i pressen offentliggjort visse ting som forteller oss litt om disse kildene. Det heter i et telegram fra København den 26. april fra Ritzaus Bureau gjennom Norsk Telegrambyrå at

«uroen kan ifølge Washington-korrespondenten til Daily Express føres tilbake til et hemmelig møte av kongressmedlemmer, hvor utenriksminister Marshall før han reiste til Bogota, skal ha uttalt at en kunne vente vidtgående krav overfor Norge, og at kongressmedlemmene ikke måtte bli forbauset hvis de en dag fikk høre om at det var stillet ultimatum.»

Jeg tror at vi her har den egentlige opprinnelse til disse ryktene, og det ville være av avgjørende betydning å få vite av utenriksministeren, hvordan disse meldingene er sendt inn til den norske regjering. Jeg mener også at Norges Storting har krav på å få vite hvilke kilder som her er benyttet. Selv om Regjeringen var klar over at dette var opptakt til en nervekrig - altså at opprinnelsen til ryktene skrev seg fra krefter som hadde interesse av å fremstille Sovjetunionen som en aggressiv makt overfor Norge - selv om Regjeringen var klar over dette, fant den å måtte benytte disse ryktene til for det første å få gjennomført bevilgningen av 100 millioner kroner ekstra til beredskapet, og for det annet fant den det nødvendig, som utenriksministeren forteller oss, å få klarhet over hvordan De Forente Stater og Storbritannia vurderer Norges stilling for det tilfelle at vi skulle bli utsatt for aggresjon.

I den pågående nervekrig er det selvsagt nødvendig at ethvert lands regjering i spissen for sin utenrikspolitikk har menn som har sterke nerver, og jeg tror jeg må anbefale Regjeringen å skaffe seg noen nervestyrkende midler. Det vil bli atskillig billigere for det norske folk enn det ser ut til å bli etter den linje Regjeringen her har slått inn på på grunn av disse ryktene som den selv hevder at den er klar over er en del av nervekrigen.

På det tidspunkt da disse ryktene ble satt ut, ble der også anmeldt et amerikansk flåtebesøk her i Norge. Om det amerikanske flåtebesøks politiske oppgaver heter det i en artikkel i «Farmand»:

«I amerikanske aviser var meldingen dagens begivenhet og fikk store overskrifter. I enkelte aviser var den eneste «head-line» og over hele siden. Det var tydeligvis ingen i U.S.A. som falt på å betrakte dette flåtebesøk som bare et vennskapsbevis. Alle syntes å se på besøket som en advarsel til Sovjet-Russland om å holde fingrene av fatet. Vi vet ikke om det er mangel på utenrikspolitisk vurdering eller frykt for å ta standpunkt som har fått Regjeringen og pressen her hjemme til å lukke øynene for hva flåtebesøket virkelig kan innebære.»

Jeg legger ikke så stor betydning i det som «Farmand» her forteller oss, bortsett fra at jeg må tro det er sandt at i De Forente Stater var flåtebesøket dagens sensasjon.

Imidlertid har også den amerikanske ambassadør her i Norge rykket ut til offentligheten og fortalt den hensikten med flåtebesøket. I et intervju med Bergensavisen «Dagen» uttaler den amerikanske ambassadør Mr. Bay at for ham

«betyr en sterk flåtestyrke alltid en demonstrasjon og garanti for fred. U.S.A. vil ikke beklage om folk i dette flåtebesøket ser en manifestasjon av Amerikas vilje til å bygge et sterkt forvar for frihet og fred. Presidenten har også erklært at U.S.A. er forberedt på å understøtte bestrebelsene til alle frihets- og fredselskende nasjoner i Europa. En kan gjerne i dette

flåtebesøket se en forsikring om at presidentens ord også innbefatter Norge, sa han.»

Her gis det klart uttrykk for det politiske innhold i det forestående amerikanske flåtebesøk, og det er et spørsmål som reiser seg: Er dette flåtebesøket allerede en følge av den norske regjeringens forsøk på å få klarhet over hvordan De Forente Stater og Storbritannia vurderer Norges stilling? Er det en følge av det samspill som her åpenbart finner sted mellom De Forente Staters utenriksdepartement og de rykter som innrapporteres til den norske regjering, og som danner basis for vesentlige trekk i Regjeringens utenrikspolitikk?

Jeg ønsker også å behandle et annet spørsmål som reises i utenriksministerens tale. Han forteller oss her følgende med hensyn til Bevin-planen:

«Overfor Bevin-planen har vi tatt det standpunkt at vi ikke vil stenge oss fra muligheten for å drøfte et nærmere samarbeid fra vår side vestover også på det kulturelle og politiske område.»

Da vi behandlet Marshall-planen her, ble det fra et visst hold søkt å redusere Norges bestrebelser henimot Bevin-planen til å omfatte kulturelle, sosiale og økonomiske forbindelser. Her får vi i mellomtiden vite at det også gjelder det politiske område. Bevin-planen går ut på å danne en vestunion, et militært samband av vesteuropeiske stater, og det er disse muligheter, å drøfte det nærmere politiske samarbeid med denne vestunionen, som Regjeringen her forteller oss er dens standpunkt. Men Regjeringen har også en annen variasjon. Regjeringen er klar over at en sånn tilslutning til vestpakten binder oss til automatisk å bli trukket inn i enhver krig i Vest-Europa. Regjeringen, som på det nåværende tidspunkt hverken overfor Stortinget eller overfor offentligheten finner det formålstjenlig å erklære seg absolutt for tilhenger av en slik vestpakt, finner da å måtte fortelle oss at for Norge ligger tanken om en direkte tilknytning mellom de skandinaviske land og Storbritannia nærmere enn tanken om en tilslutning til Brysselpakten.

Vi har her så å si 2 varianter som Regjeringen stiller oss overfor, enten en direkte tilknytning til den vestunion som nå er kommet i stand gjennom Brysselpakten, eller en allianse mellom de skandinaviske land og Storbritannia - som i virkeligheten ikke kan være annet enn en avlegger av Brysselpakten.

Vi kommunister har i disse spørsmål stått på at Norge ikke skal slutte seg til noen blokk. Vi står fremdeles på det standpunkt. Og jeg vil anbefale den norske regjering og Norges utenriksminister å ta til etterretning det som de politiske ledere i Sverige sier om disse ting. Utenriksminister Undén har nylig gitt Sveriges stillingtagen følgende innhold:

«Et forsvarssystem bygd på forutsetningen at landet i tilfelle av krig skal få militær hjelp utenfra, er ikke forenlig med nasjonal selvstendighetspolitikk. Det ville føre til sterk avhengighet av andre land, og i

tilfelle ville det også være nødvendig på et tidlig stadium å ta standpunkt i form av en allianse i mer eller mindre fordekt form.»

Under henvisning til disse tanker av Undén har den svenske forsvarsminister i den nye forsvarsproposisjon fastslått at

«Regjeringen er overbevist om at det store flertallet av folket ikke ønsker tilslutning til noen stormaktsblokk.»

Jeg er overbevist om at også det store flertall av det norske folk ikke ønsker noen tilslutning til den stormaktsblokk som er under dannelselse i Vest-Europa.

Utenriksministeren sier i sin tale om forholdet til Sovjetunionen og Øst-Europa, at Regjeringen vil bestrebe seg på å utbygge de økonomiske forbindelser med disse land, og fortsetter:

«Heller ikke må det hindre oss i fortsatt å bygge ut kulturelle forbindelser med disse landene.»

Disse uttalelser tar seg noe eiendommelig ut på bakgrunn av visse begivenheter som har funnet sted i Norge i den senere tid. Det er ikke så svært lenge siden statsminister Einar Gerhardsen på middagen i Norsk Presseforbund fortalte offentligheten at det tsjekkosllovakiske folk hadde mistet sin frihet. Og det er også kjent for folket, at det parti som statsministeren er formann for, den 1. mai skal demonstrere mot folkedemokratiene, altså den statsform som Tsjekkoslovakia og de øvrige østeuropeiske land har. På bakgrunn av dette er det eiendommelig å høre disse offisielle erklæringer av utenriksministeren, at Regjeringen vil utbygge de kulturelle og også de økonomiske forbindelser med disse land, samtidig som vi vet at vårt universitet nektet å la seg representere ved Karoly-universitetets 600 års jubileum. Jeg kan ikke se annet enn at det i disse erklæringer bare ligger tomme fraser.

Utenriksministeren fortalte oss at vi på det ideologiske område ikke kan stille oss likegyldige til den ideologiske kampen mellom demokrati og totalitært styre. De som forsøker å forberede en kommende krig ideologisk, fremstiller Sovjetunionen og folkedemokratiene som totalitære styrer, som en slags fascistiske styrer. Jeg synes det er eiendommelig at en regjering og en utenriksminister som selv sier at de er sosialister, betrakter sosialistiske systemer som totalitære, som en art fascistiske styrer. Man sier at i Sovjetunionen f.eks. eksisterer bare ett politisk parti, og det er bevis for at landet har et totalitært styre. Statsminister Einar Gerhardsen har i mange år bekjent seg til sosialismen. Han har fortalt det norske folk at Det norske arbeiderparti også kjemper for sosialismen. Sosialismen innbefatter bl.a., og det er det vesentlige i den, at de tidligere herskende klasser på en eller annen måte blir fratatt eneretten til produksjonsmidlene, disse blir ført over i folkets eie. Litt etter litt vil således klassemotsetningene bortfalle, fordi selve grunnlaget for klassenes oppståen og beståen ikke lenger er tilstede.

I Sovjetunionen har vi på det nåværende tidspunkt to klasser, arbeidere og bønder, men de står ikke overfor hverandre som antagonistiske krefter. De er to samarbeidende klasser, som arbeider for samme mål, den fullstendige oppbygning av sosialismen fram til det kommunistiske samfunn. Politiske partier er uttrykk for forskjellige klasser, forskjellige klasseinteresser, og det er klart - det burde være klart for alle dem som sier seg å være sosialister - at når grunnlaget for de forskjellige klasser faller bort, faller også behovet for politiske uttrykk for de tidligere forskjellige klasser bort. I folkedemokratiene eksisterer der forskjellige politiske partier, fordi der enda eksisterer forskjellige klasser. Dette ideologiske mål, om jeg så må kalle det, å framstille sosialismen som et totalitært system, er en del av den ideologiske forberedelse til den kommende krig. Og her er det utenriksministeren forteller oss at vi skal delta i denne ideologiske kamp. Selv om en slik holdning, sier han, plasserer oss i dag internasjonalt, så er det ikke noe å gjøre ved det. Jeg vil understreke at en vesentlig del av folket i sosialismen ser det mål de streber hen mot, og jeg er overbevist om at de ikke vil følge utenriksministeren i hans ideologiske kamp mot det sosialistiske system.

På side 6 forteller utenriksministeren oss, at

«vi må stadig være på vakt mot å la oss gripe av noen krigspsykose, selv om situasjonen er aldri så alvorlig.»

Men er ikke hele utenriksministerens tale, Regjeringens gjennomtrumfing av de 100 millioner kroner ekstra til forsvaret, og Regjeringens undersøkelse av hvordan De Forente Stater og Storbritannia vil stille seg i tilfelle av at Norge skulle bli utsatt for aggresjon fra et bestemt hold, er ikke det beviser på at Regjeringen selv er offer for denne krigspsykose? Og selv bidrar den til å øke denne krigspsykose i vårt land både gjennom sine handlinger og de offentlige taler som holdes av Regjeringens forskjellige medlemmer.

Hr. Trædal spurte i sin tid Regjeringen om det ikke nå var på tide å ta standpunkt. Den gang unngikk utenriksministeren å svare direkte på dette spørsmål. Hr. Trædal må i dag være meget fornøyd. Han har fått et klart svar fra utenriksministeren. Utenriksministeren, hr. Trædal, befinner seg nå på vestkanten.

Den amerikanske presse gir da også utenriksministeren ros for hans opptreden. I et telegram til «Verdens Gang» forleden heter det følgende fra en vel underrettet målsmann fra utenriksdepartementet i Washington:

«Offisielle norske erklæringer og ambassadør Morgenstiernes tale i Wisconsin nylig har ført til at Sambandsstatene betrakter Norge som den moralske leder i Skandinavia.»

Det er ikke bare Sambandsstatene som etter disse taler betrakter Norge som den moralske leder for Vestblokken og en fiendtlig stillingtagen til Sovjetunionen og til Øst-Europa.

Også i Sverige øser krigshisserne av den tale som utenriksministeren holdt i Militære Samfund. De reaksjonære krefter som der bekjemper den svenske regjerings standpunkt, har i utenriksminister Lange funnet sin beste støtte.

Jeg antar at det vil bli høve til i en offentlig debatt i Stortinget i hvert fall å diskutere linjene i den tale som utenriksministeren holdt for Stortinget, og som han jo i virkeligheten offentliggjorde i Militære Samfund. Det er nemlig ikke bare Stortinget som har krav på å få klarhet over hvor Regjeringen står i de utenrikspolitiske spørsmål, men også folket har krav på det. Og det har krav på at disse spørsmål blir belyst fra alle hold i Norges nasjonalforsamling.

Terje Wold (formann i utenriks- og konstitusjonskomiteen): Før jeg går inn på utenriksministerens redegjørelse, vil det kanskje være riktig med et par ord å svare noe på det som hr. Strand Johansen nettopp sa. Jeg er enig med ham i at utenrikspolitikken ikke må baseres på rykter. Det er beklagelig at pressen, og kanskje særlig den utenlandske presse, i den siste tid i så stor grad har gjengitt rykter om den utenrikspolitiske situasjon. Man må jo si at det nesten var grunn til å le da vi for noen dager siden fikk høre at Norges Banks direktør, Jahn, og Dag Bryn var blitt mottatt i all hemmelighet i Amerika, som om det var noe som det ikke måtte fortelles noe om. Det var jo, så vidt jeg kan skjønne, et alminnelig oppdrag de hadde. Så jeg mener det er grunn til å være på vakt mot rykter. Men jeg må jo si til hr. Strand Johansen, at når han i sitt innlegg ville ha det til at vår beredskapspolitikk og Stortingets bevilgning av de 100 millioner kroner er basert på løse rykter, så er det en påstand som ikke hører noen steder hjemme. Det er ikke rykter det som er skjedd ute, den utvikling som vi har vært vitne til ute i verden i den senere tid.

I fjor høst og senere har vi gang på gang hatt diskusjoner her i Stortinget, hvor Stortingets og utenriksministerens samlede konklusjon har vært at den utenrikspolitiske situasjon er meget alvorlig, og at motsetningene mellom stormaktene etterhvert har tilspisset seg mer og mer. Og det er ikke rykter det som er skjedd i Tsjekkoslovakia, det som er skjedd i Finnland, situasjonen i Tyskland i dag, - det er ikke rykter. Jeg mener at målet for norsk utenrikspolitikk selvsagt til enhver tid må være gjennom vår utenrikstjeneste på den beste måte å vareta vår sikkerhet. Beslutningen om bevilgningen av de 100 millioner er et skritt i den retning.

Jeg mener det er grunn til å sette fingeren på det forsøk som gjøres her fra hr. Strand Johansens side, på å få det til å se ut som om grunnlaget for denne meget alvorlige beslutning bare er løse rykter. Jeg skulle ha lyst til i forbindelse med snakket om rykter å gjøre nettopp hr. Strand Johansen oppmerksom på en noe annen form for rykter som vi

har hatt å beskjeftige oss med i den offentlige diskusjon i den senere tid. Det er f.eks. den artikkelen som sto i det russiske regjeringsorgan, «Izvestia». «Izvestia» har jo behandlet de nordiske land etter tur, og i Norges tur sa dette regjeringsorgan at Norge hadde inngått avtale med England og med Amerika om baser, helst da på Jan Mayen og Svalbard, baser som skulle brukes til angrep mot Sovjetunionen. - Det er rykter. Og ingen som leser denne artikkelen i sin helhet - hva jeg har hatt anledning til å gjøre - kan være i tvil om at den må være skrevet i Norge, og at den må være skrevet ved hjelp av nordmenn som har det aller beste kjennskap til norske politiske forhold. Den slags rykter, den slags spredning av usanne påstander, kan selvsagt ikke gjøre annet enn å skade det gode forhold som alltid har bestått mellom Norge og Sovjetunionen.

Jeg vil også gjerne i forbindelse med denne sak si at vi ser på Sovjetunionen ikke bare som en stor vennligsinnet nabo i nord, men vi husker Sovjetunionen som vår allierte fra krigens år. Det er klart at ingen norsk regjering noen gang ville gå med på å stille noen del av norsk territorium til disposisjon for et angrep på Sovjetunionen. Det har alltid bestått bare vennskap mellom oss og det store russiske folk, og vi skifter ikke vårt vennskap fra den ene dag til den annen.

Det var det ene punkt, som jeg for øvrig går ut fra at også utenriksministeren vil svare på. Men det var også et annet punkt: Jeg hadde her for første gang anledning til å høre et av hr. Strand Johansens folkedemokratiske foredrag, og jeg må si jeg synes ikke det var noe særlig oppløftende. Vet ikke hr. Strand Johansen at friheten, all form for frihet, er forbi i Tsjekkoslovakia i dag? At der har vært en utrensning som inntil den siste tid omfatter 6 300 mennesker, at der er nedsatt 20 000 aksjonsutskott, og at det valg han snakket om, vil bli et valg på bare én liste, og at tilstanden i Tsjekkoslovakia i dag - dette fine, tidligere frie folket - best karakteriseres ved den frykt som rår, frykt for fremtiden og hva den vil bringe det tsjekkiske folk. Å sitte her og forsøke å forsvare dette, - ja, det viser at det er et svalg mellom våre oppfatninger, og det synes ikke å være noen bro som kan binde over dette svalg mellom oss. Og hr. Strand Johansen og de øvrige ledere i det kommunistiske parti har i virkeligheten satt seg selv utenfor demokratisk tankegang og demokratisk arbeid. Når det gjelder friheten og folkestyret, kan man ikke komme med undskyldninger og bortforklaringer. I en stor utenrikspolitisk diskusjon, hvor det gjelder stormaktspolitikken, kan det selvsagt være mange ting å si både på den ene og den annen side. Vi har hørt det her når det har vært diskusjon, hvordan noen har argumentert mot Sovjetunionens politikk, mens andre har snakket om amerikansk imperialisme. Men når det gjelder grunnleggende ting for oss og for vårt folk, når det gjelder frihet, demokrati og

folkestyre, da går vi ikke på akkord, da går det ikke an å kalle *det* for sosialisme som slett ingen sosialisme er.

Det var det jeg hadde å si til det innlegg som vi nettopp hadde anledning til å høre. For øvrig er utenriksministerens redegjørelse, som vi jo egentlig skulle behandle her, etter mitt skjønn av så pass stor viktighet at den berettiger til og fortjener en saklig behandling. Jeg vil da ganske kort i all almindelighet si at jeg er enig i utenriksministerens vurdering. Hans fremstilling var klar og grei. Det er riktig at utenriksministeren senere, i et foredrag i Det Militære Samfund, har behandlet de samme spørsmål, og i sin konklusjon da har sagt at han antar at det nå er en viss avspenning i den utenrikspolitiske situasjon. Det kan kanskje være meget som taler for det, men jeg vil gjerne tilføye at så lenge det er så mange spørsmål som ikke er løst, så lenge situasjonen er så lite avklart som den er, både i Hellas, Palestina, i det fjerne Østen, og sist men ikke minst i Tyskland, så vil den utenrikspolitiske situasjon nødvendigvis måtte være både vanskelig, spent og alvorlig.

Det som er kjernepunktet i utenriksministerens redegjørelse, slik som jeg forstår redegjørelsen, er det han sier om vår sikkerhet og hvordan vi gjennom vår utenrikspolitikk skal forsøke best mulig å trygge vår sikkerhet. Får jeg da lov til å nevne det punkt i utenriksministerens redegjørelse hvor han sier at han i Paris hadde en samtale med utenriksminister Bevin, for å bringe på det rene hvordan han så på vår stilling i forhold til den vestunion som han hadde tatt initiativ til, og som grunnen nå er lagt til gjennom femmaktsavtalen i Bryssel. Denne henvendelse fra vår utenriksminister hendte så vidt jeg vet, samtidig med at også den svenske og den danske utenriksminister hadde gjort lignende henvendelser. Jeg tror at disse henvendelser bare hadde en god virkning, fordi det ble klart at når det gjelder den såkalte vestunion, vil vi ikke få noen henvendelse dersom vi ikke ønsker det.

Jeg er videre enig med utenriksministeren når han i sin redegjørelse sier at når det gjelder dette spørsmål, er det et primært hensyn at vi må forsøke å drøfte det sammen med de andre skandinaviske land. Jeg har tidligere sagt, og jeg gjentar det i dag, at i den aktuelle situasjon som foreligger - og jeg vil gjerne også si: på lang sikt - ville det etter mitt skjønn være riktig om vi kunne ha en viss militær avtale med Sverige. Vi har jo hørt at ennogså det nordiske samarbeid er blitt oppfattet som rettet mot Sovjetunionen. Det er klart at det kan vi ikke ta noe hensyn til. En avtale mellom to frie nabofolk om bistand er ikke annet enn det vi har sett er blitt inngått både i Øst- og Vest-Europa, og jeg tror at skal vi nå det som er vårt mål, nemlig at de Forente Nasjoner til slutt skal få bygget opp et verdensomfattende sikkerhetsapparat som kan opprettholde freden og sikkerheten i verden, så må vi begynne å bygge på slike regionale avtaler mellom nabofolk.

Men kanskje det aller viktigste i utenriksministerens redegjørelse er det han sier om at Regjeringen mener det er nødvendig å få klarhet over hvordan De Forente Stater og Storbritannia vurderer Norges stilling for det tilfelle at vi skulle bli utsatt for aggresjon. Det heter videre i redegjørelsen at hvis det er mulig å få sikkerhet for at vi ikke vil bli stående alene, om vi mot formodning skulle bli utsatt for aggresjon, uten at vi gjennom tilslutning til vest-pakten binder oss til å bli automatisk trukket inn i enhver krig i Vest-Europa, er det den gunstigste løsning på vårt sikkerhetsproblem. Jeg er enig i at det i den situasjon som foreligger, er riktig at Regjeringen undersøker vår stilling, slik som det i redegjørelsen sies at Regjeringen mener den bør gjøre. Når vi tenker på Finnlands stilling og Tsjekkoslovakias stilling, er det, tror jeg, et spørsmål som har meldt seg hos mange, nemlig om hvorvidt vi i en lignende situasjon skulle komme til å stå i samme stilling som disse to land og disse to folk, eller om vår stilling er eller bør være anderledes. Om vi i tilfelle kan få noen hjelp fra Amerika eller fra England, vet ingen noe om i dag. Men jeg er enig i at det er Regjeringens rett og Regjeringens plikt å foreta en slik undersøkelse som redegjørelsen nevner, og jeg er også enig i den vurdering som utenriksministeren på det punkt gir, når han bedømmer vårt sikkerhetsproblem i det hele.

Jeg tror det er riktig at det norske folket ikke ønsker, og ikke ville forstå det, om vi skulle melde oss inn på den ene siden eller på den andre siden i en stormaktskonflikt. Men på den annen side er jeg ikke i tvil om at det norske folk forstår at det er nødvendig for våre myndigheter i denne tid å treffe alle de forholdsregler som kan treffes for best mulig å trygge vår sikkerhet, og undersøke om der er muligheter til stede, og i tilfelle hvilke muligheter - ikke for en tilslutning til noen stormaktsblokk på den ene eller den andre siden, men for en regional ordning som i tillegg til våre egne ressurser i påkommende tilfelle kan være en sikkerhet for at vi ikke vil bli stående alene, men at vi kan regne med hjelp i tilfelle av aggresjon mot vårt område.

Jeg gir i det store og hele utenriksministerens redegjørelse min tilslutning. Dette er noe som må drøftes og undersøkes. Og det er ganske gitt at når det gjelder slike ting, må vi vise den største forsiktighet. Vi må selvsagt også være klar over at man her i verden ikke får noe for intet. Hvis f.eks. det skulle hende igjen som hendte i 1940, at vi skulle bli okkupert på ny eller bli utsatt for angrep på ny, så tror ikke jeg i dag at f.eks. Sverige ville være ferdig og beredt til på noen måte å komme oss til hjelp. Og jeg tror på den annen side at heller ikke vi, rent mentalt og folkepsykologisk, er forberedt, dersom Sverige skulle komme ut for aggresjon, til å komme Sverige til hjelp.

Det er disse ting vi må se i øynene, og etter den utvikling vi har sett ute i verden, både i Øst-Europa og i Vest-Europa, hvor regionale avtaler inngås for trygging av

sikkerheten, så er det etter mitt skjønn dette problem som vi i vår sikkerhets interesse må overveie.

Friis: Jeg har ikke overfor noen beklaget meg over at jeg personlig ble satt utenfor den utvidede utenrikskomite gjennom den nye ordning som ble skapt ved opprettelsen av spesialkomiteen. Men det å ha sittet der en tid, og nå ikke sitte der, det gir en erfaringer som det kan ha en viss almeninteresse å fremheve. Det er så rart med det: det er en viss forskjell mellom det å sitte i en komite som behandler spørsmålene konkret og nært og i en engere krets, og det å behandle dem ut fra det kjennskap man har som alminnelig medlem av Stortinget. Og når jeg da tenker på det sprang det er mellom det å sitte i den utvidede utenrikskomite og bare å sitte som medlem av Stortinget, og jeg videre tenker på hvilke sprang det så er mellom *det* igjen, og bare å tilhøre det alminnelige folk i vårt land, når det gjelder å orientere seg i utenrikspolitiske spørsmål, - da vil jeg gjerne få fremheve at der må komme en større offentlighet i disse ting. Det kan i lengden ikke være heldig at de utenrikspolitiske spørsmål behandles delvis i den nå enda snevrere utenrikskomite enn en som vi tidligere hadde, og at de deretter fortrinsvis behandles i lukkede møter og så endelig kanskje i en sånn mer overfladisk debatt i et offentlig møte. Jeg tror det er nødvendig å si fra at vi må komme over til en mer offentlig behandling. Utenriksministeren har jo så mange ganger selv fremhevet hvor viktig det er at alle de utenrikspolitiske spørsmål blir gjenstand for virkelig offentlig diskusjon blant folket selv.

Det som foreligger her, er bare denne redegjørelse som vi fikk tidligere, og jeg skal holde meg til den. Enkelte ting som jeg i tilfelle bare ville ha sagt i den utvidede utenrikskomite, hvis jeg hadde sittet der, må jeg under de nåværende forhold få lov til å si her.

Jeg synes det er et visst motsetningsforhold mellom det at utenriksministeren opptrådte i Militære Samfund - særlig i Militære Samfund - med et slikt foredrag, som ga offentligheten mer opplysninger om hans syn på utenrikspolitikken enn vi har fått i Stortinget, og den passus i redegjørelsen hvor det heter:

«Det skulle være overflødig å understreke igjen at det primære ønskemål for enhver norsk utenrikspolitikk må være at det råder fred i verden og samarbeid mellom stormaktene. Vi kan ikke i noen situasjon ønske å ta skritt som øker spenningen mellom dem.»

Når da utenriksministeren i Militære Samfund overfor en fremmed, vennligsinnet nabostat oppstiller en hypotese om at der foreligger aggressive hensikter mot vårt land fra denne nabostats side, og så trekker konsekvensen av denne hypotetiske betraktning i nokså positivt aggressive uttalelser mot vedkommende makt, så synes jeg ikke det riktig det harmonerer med det han sa, at vi ikke i noen situasjon ønsker å ta skritt som kan øke spenningen.

Det kan naturligvis være forskjellig bedømmelse av hvordan den internasjonale situasjon har utviklet seg i det siste. Jeg er ikke enig med formannen i utenrikskomiteen når han sier at situasjonen i dag er ytterligere tilspisset. Det er etter min mening feilaktig. Jeg tror tvertom vi er kommet inn i en roligere situasjon, ut fra det almene legmannsskjønn jeg kan gjøre meg om disse ting. Jeg har iallfall inntrykk av at ser man rent konkret og maktpolitisk på tingene, så er de forskjellige maktpolitiske faktorer i verden i dag kommet inn i et roligere leie enn før. Det var særlig spenningen foran de italienske valg som gjorde at vi alle var i en noe opprevet tilstand. Men det som skjedde ved valgene, og det som er skjedd etterpå, gir iallfall meg det inntrykk at de maktpolitiske faktorer etter hvert begynner å finne det leie som det er naturlig at de ville komme henimot etter denne krigen, og at det altså forsåvidt stort sett, objektivt sett, ikke er noen krigskrise vi står i i dag, men en fredskrise, hvor vi etter hvert - likesom etter forrige krig - ser hvordan de forskjellige faktorer innordner seg i det som er resultatet av krigen, og etter hvert kommer over i en roligere situasjon. Derfor synes jeg det skulle være grunn til også for oss nå å se roligere også på de ting som er skjedd ute i verden.

I en tidligere debatt sa utenriksministeren som et svar på noen bemerkninger fra meg, at hvordan man nå enn ser på de østeuropeiske forhold, så var dog det som foregikk der, en forsinket agrarrevolusjon og en bevegelse, sa han selv, av historisk progressiv art, uten at vi derfor ville være enige i eller ønske hos oss anvendt liknende midler som dem som ble brukt i de østeuropeiske land. Jeg synes denne uttalelsen heller ikke harmonerer med den langt mer kategoriske avvisning og den langt mer forenklete fremstilling av tingene som bare en kamp mellom demokrati og totalitært styre, som han nå i redegjørelsen gir uttrykk for, og som enda sterkere kom til uttrykk gjennom utenrikskomiteens formann. Hvis man sier som hr. Wold sa, at det absolutt ingen frihet er i de østeuropeiske land, ja så vil jeg under henvisning til den bemerkning jeg kom med tidligere, og som utenriksministeren sluttet seg til, be ham spørre en av de hundretusener av småbønder som nå sitter med jord, men som før bare var middelalderske livegne, om ikke de føler at de gjennom den prosess som er foregått, har nådd frem til større frihetsfølelse og større følelse av eget menneskeverd enn de hadde under det gamle godseierveldes middelalderske samfunnssystem.

Men først og fremst mener jeg at slik som den internasjonale situasjon er i dag, må det være langt større grunn enn før til å bedømme rolig og rent politisk uten krigspsykose, uten krigspanikk, hvilke land det er naturlig for vårt land å søke tilknytning til. Og vi kommer da over på en virkelig konkret diskusjon om skandinavisk nøytralitetspolitikk. Det sies at om vi skulle komme opp i en ny vanskelighet som 9. april 1940, vil ikke Sverige løfte

en hånd for oss. Jeg tror ikke det heller er riktig. Jeg tror ikke at historiske ting gjentar seg akkurat likedan den ene gang etter den andre. Om der sitter megen bitterhet igjen i våre sinn fra krigens år med hensyn til Sverige, må man erindre at innenfor det svenske folk er det også en viss bitterhet over at det gikk som det gikk, og en viss trang til å si at skulle Norge en ny gang komme i fare, vil vi stå last og brast med det norske folk. Slik leser iallfall jeg mange ytringer i svenske aviser. Det er klart at man ikke bør forfalle til noen ønsketenkning, og jeg prøver også å holde mine ønsker utenfor, men jeg slutter slik iallfall fra den lesning jeg har av svensk presse, hvor jeg ser nye toner komme frem om at skulle det engang komme igjen, vil det svenske folk reagere på en annen måte enn det gjorde forrige gang. Og at det er all grunn for oss til å søke de naturlige forbindelser som vi har med de nordiske folk utbygget på en annen og sterkere måte enn før, det kan det vel ikke være tvil om hos noen.

Det var disse to momenter jeg gjerne ville fremheve - for det første nødvendigheten av at det blir større offentlighet om vår utenrikspolitikk, og for det annet at tiden etter min mening nå må være inne til en virkelig debatt og en virkelig konkret tilnærming til Sverige og Danmark om en nordisk nøytralitetspolitikk med sikte på samlet forsvar mot ethvert angrep, fra hvilken kant det enn måtte komme. Vi kan ikke lage noen nøytralitetspolitikk på den måten at vi bare vil være nøytrale til den ene siden, nøytralitetspolitikken må gå ut på at vi offentlig erklærer oss som tilhengere av å ville forsvare våre lands frihet og uavhengighet mot ethvert angrep, fra hvilkensomhelst kant det måtte komme. Jeg synes tidspunktet nå måtte være inne til å komme dette spørsmål noe nærmere inn på livet enn vi hittil har vært.

Utenriksminister Lange: Jeg er hr. Strand Johansen meget takknemlig for hans omsorg for mine nerver, men jeg kan ikke være enig i at min redegjørelse var uttrykk for noensomhelst art krigspsykose. Den var uttrykk for at jeg har sett meg nødt til å revidere den vurdering av situasjonen og av faremomentene i situasjonen som jeg ga uttrykk for så sent som omkring årsskiftet, fordi de ting som i mellomtiden har hendt, har øket spenningen i verden i betydelig grad, og fordi det i løpet av den siste måneden har forekommet ting som tydet på at risikomomentene spesielt for vårt lands vedkommende var øket.

Hr. Strand Johansen etterlyste en nærmere redegjørelse for de meldinger som jeg har omtalt, og jeg skal gjerne være litt utførligere der enn jeg var i det forrige møte.

Meldingene kom til oss fra østeuropeiske hovedsteder gjennom våre egne diplomatiske stasjoner. Den ene kom fra Moskva, fra vår ambassade der, og gikk ut på at man hadde grunn til å tro at det ville bli aktuelt å undersøke eventuell korrespondanse og eventuelle notater om planer som

var blitt fremkastet under Mowinckels regjering omkring 1930 om en norsk-sovjetisk ikke-angrepspakt. Det var den 5. mars. Dagen etter kom det et forlydende fra Helsinki som ble ført tilbake til en finsk kommunist i sovjetlegasjonens tjeneste der på stedet. Den 7. mars kom det en melding fra vår minister i Warsjawa hvis kilde var en annen av legasjonssjefene, som hadde sine opplysninger fra en polsk sosialist som stod Regjeringen og spesielt Utenriksdepartementet meget nær. Det var denne meldingen som hadde den form jeg nevnte i min redegjørelse:

«Etter Finnland blir det Norges tur. Sverige vil ikke bli okkupert, men vil kunne dirigeres efter ønske når Norge er tatt. Storbritannia og de Forente Stater vil ikke forsvare Norge, for de vil konsentrere sine krefter i Middelhavet.» -

Disse meldingene kom i dagene 5. til 7. mars og alle sammen fra østeuropeiske hovedsteder, med kilder som ble oppgitt å stå vedkommende regjeringer nær.

Ryktene i vestlige hovedsteder meldte seg første gang den 11. mars. Hr. Strand Johansen forsøkte å få det til at når jeg har brukt uttrykket «vi så dem som opptakt til en nervekrig», så skulle vi da vurdert det som en opptakt til en nervekrig *vestfra*. Det var ikke slik vi vurderte det. Vi vurderte det slik at *den slags* forlydender slippes, i stater med det politiske system som råer i Øst-Europa i dag, neppe ut uten hensikt. Det var det vi la i at vi så det som en opptakt til en nervekrig, og vi fant at etter de ting som var skjedd i ukene og dagene umiddelbart før, var det ikke forenlig med det ansvar som hviler på en norsk regjering å avskrive det som uten betydning. Hr. Strand Johansens påstand om at uroen kunne føres tilbake til en uttalelse av utenriksminister Marshall på et hemmelig møte i Washington før avreisen til Bogota, tror jeg selve tidfestingen av disse meldinger avliver. Det møtet fant sted minst 14 dager etter at meldingen var kommet hit.

Hr. Strand Johansen satte fingeren på at jeg i min redegjørelse har omtalt vår holdning til Bevin-planen dithen at vi har under overveielse spørsmålet om et nærmere samarbeid vestover, på det kulturelle, økonomiske og politiske område, og han setter så uten videre likhetstegn mellom politisk og militært, enkelt og greit. Det er samme måten og samme slags teknikk - tror jeg man har lov å si - som en finner igjen i en utførlig kronikk som ble offentliggjort i «Izvestia» den 27. mars, altså påskekvelde, og som inneholder en lang rekke anførsler om Norge og en lang rekke angivelige uttalelser fra norsk side, nærmere bestemt fra undertegnede og fra statsministeren. Disse uttalelser gjengis i anførselstegn som om de skulle være ordrette sitater, og er helt misvisende, har ikke noe med det å gjøre som er uttalt. Jeg vil gjerne gi et par eksempler på det.

Det står i «Izvestia»-artiklen at den norske utenriksminister under en redegjørelse i det norske Storting skal ha uttalt - og det står i anførselstegn - at norsk

politikk «i høyeste grad orienterer seg mot Amerika». Det som ble uttalt, og som er det eneste artikkelen kan bygge på, er at jeg under trontaledebatten sa at

«for Norges vedkommende er det uten videre klart at vår hele utenrikske *økonomi* i sånn overveiende grad er orientert mot Amerika og de andre land som ble med på Paris-konferansen, at *om vi ser det rent økonomisk*, har vi i grunnen intet valg».

Jeg overlater til forsamlingen å avgjøre om «Izvestias»s gjengivelse er korrekt eller ikke.

Det står videre i «Izvestia»-artiklen at den norske statsminister, etter at han kom hjem fra møtet i Stockholm i begynnelsen av februar, skal ha kommet med en uttalelse - som i virkeligheten aldri er blitt avgitt.

«Etter tilbakekomsten til Oslo», heter det i «Izvestia»,

«avga den norske statsminister en offentlig erklæring, hvis innhold kan sammenfattes derhen at Norges nåværende ledelse anser det for mulig offisielt å knytte sitt land til en militær og politisk Vestunion.»

Noen slik uttalelse har statsminister Gerhardsen overhodet ikke avgitt, men den serveres for de russiske lesere som et foreliggende faktum.

Det heter videre i «Izvestia»-artiklen at Norge overhodet ikke har økonomisk forbindelse med en rekke av de østeuropeiske land, og at det bare driver en meget ubetydelig handel med de andre østeuropeiske land. Jeg har latt undersøke verdi- og volumtallene for utviklingen av vår handel med de østeuropeiske land før krigen og etter krigen. Det som særlig interesserer er volumtallene. For samhandelen med Sovjet-Samveldet er det for verditallenes vedkommende - for å ta dem med - en økning fra 1 til 4,2 og for volumtallene en økning fra 1 til 1,55, altså med 55 pst. For Tsjekkoslovakia er det en verdiøkning på 4,3, i volum 58 pst. For Polens vedkommende er det en økning til 3 i verdi i forhold til 1, og 8 pst. for volumtallenes vedkommende. For Jugoslavia er det den samme økning med 8 pst. Det er altså igjen en påstand som ikke har noen ting med de faktiske forhold å gjøre, og de uttalelser som hr. Strand Johansen kom med om de «tomme fraser», får også sin belysning gjennom disse tall.

Viljen fra vår side til å utbygge de kulturelle forbindelser med de østeuropeiske land, og da i første rekke med Sovjet-Samveldet, tror jeg ingen kan stille i tvil. Vi har tatt imot - og det har vi gjort med glede - representanter for sovjetrussisk kulturliv, for musikk, for dans og for andre grener av kulturlivet, og vi hilser med glede nye slike kontakter. Men det har tross iherdige anstrengelser ikke lyktes å oppnå noen gjensidighet i dette forhold. Grunnen til det behøver man jo ikke å lete lenge etter, når man leser de offisielle russiske direktiver på alle kulturlivets områder, som fremstiller all vestlig påvirkning som direkte farlig og skadelig. Under slike

forhold får lett kulturelle forbindelser til en viss grad preg av enveistrafikk. Men det må ikke hindre oss i fortsatt å gjøre hva vi kan for å bryte gjennom en mur - som det ikke er vi som reiser.

Jeg tok mitt utgangspunkt i hr. Strand Johansens uttalelse, hvor han satte likhetstegn mellom politisk og militært samarbeid vestover. Det vi har tatt opp til drøfting, ikke bare oss imellom her i Norge, men som vi fortrolig har diskutert ikke bare én, men flere ganger med de andre nordiske lands regjeringsmedlemmer, er om det ikke ville være naturlig og riktig at vi med den del av Europa hvor vi økonomisk, geografisk, kulturelt og med hensyn til politiske institusjoner og forståelse av hva demokrati er, hører hjemme, skulle være villig til å gå inn i et regionalt samarbeid, som da også kunne få sitt uttrykk i politiske konsultasjoner og undersøkelser av om man ikke kunne nå frem til politisk fellesopptreden innenfor F.N., for der å hevde vesteuropeiske synsmåter med større tyngde enn hvert enkelt av landene for seg kan gjøre det. Både etter Bevins tale, hvor han skisserte så løst som han gjorde det, tanken om en vestunion, og etter det inntrykk jeg har fått av hans tankegang under den samtale jeg hadde med ham i Paris, er det meget vel tenkelig at det kan finnes former for et politisk samarbeid av den art helt uavhengig av noensomhelst militære paktforpliktelser. Jeg for min del synes da at det er en helt naturlig og selvfølgelig sak at man undersøker de ting og drøfter dem, og det er min akt å fortsette de drøftelsene nå, i første rekke med de andre nordiske lands utenriksministre, som hver for seg, også gjennom samtaler med Bevin, har fått et inntrykk av hvilke muligheter av slik art som måtte foreligge.

Hr. Strand Johansen siterte svenske uttalelser om at det ikke var forenlig med en selvstendig politikk å bygge et lands forsvar på eventuell hjelp annet steds fra. Jeg vil gjerne minne hr. Strand Johansen om at Stortinget - såvidt jeg vet enstemmig - vedtok treårsplanen, og en av forutsetningene for denne, slik den er formulert i St.meld. nr. 32, 1946, side 3, første spalte, lyder slik:

«Det er vanskelig å tenke seg at Norge skulle komme til å forsvare seg mot overfall uten å ha allierte, og det er nødvendig å erkjenne at Norge med sine begrensede militære og økonomiske resurser ikke vil kunne holde stand alene i lengere tid mot en militær stormakt. Men norsk forsvar må kunne holde ut alene inntil vi får effektiv hjelp av dem som måtte bli våre allierte.»

Det norske storting har med andre ord allerede tatt standpunkt til det spørsmål, og for min del tror jeg at Stortingets enstemmige standpunkt er realistisk, og at det standpunkt som nå er blitt nevnt som mønster for oss, ikke er realistisk. Og det er der problemet i det nordiske samarbeidet ligger, hvis vi - hva jeg mener vi må gjøre - nå konkret skal ta opp til intern drøftelse spørsmålet om en utbygging av samarbeidet også på det militære område. Jeg

for min del tror at selv med en meget sterkere grad av rent militær opprustning fra vår side enn vi hittil har regnet med at vi kan make, selv med en betydelig større grad av omlegning av vår produksjon for krigsformål enn vi har regnet med og mener er forenlig med hele vårt gjenreisningsprogram, vil en nøktern undersøkelse vise at Norge og Sverige sammen - Danmark tror jeg vi er nødt til å se mer eller mindre bort fra som militær faktor i denne sammenheng - neppe vil kunne holde det gående lenge, hvis vi skulle bli angrepet av en stormakt, fordi det på vesentlige punkter vil melde seg avhengighet av tilførsler utenfra. Det må da være ikke bare lov til, men det må være det eneste riktige, å se disse ting nøkternt i øynene. Det er derfor jeg ikke kan akseptere den formulering av et nordisk militært samarbeid som nå hr. Friis igjen ga - et nordisk nøytralitetsforbund - hvis nøytraliteten skal tas i en ubetinget forstand, fordi jeg ikke tror det er realistisk, fordi jeg ikke tror det løser vårt sikkerhetsproblem.

Hr. Strand Johansen uttalte seg med meget stor sikkerhet om stemningen i det norske folk og dets holdning når det gjaldt spørsmålet om en absolutt og ubetinget nøytralitet. For en snau uke siden - lørdag - ble resultatet av en Gallup-undersøkelse hvor det spørsmål er stillet til det norske folk, offentliggjort, og det ga et meget entydig resultat etter min mening.

Jeg må ganske bestemt tilbakevise påstanden om at vi skulle ha handlet under inntrykk av noen slags krigspsykose. Vi har handlet under inntrykket av en spent internasjonal situasjon, hvor spenningsgraden var reelt øket, og hvor de mange rykter og de mange spekulasjoner som siden kom frem i verdenspressen, ikke var årsak, men var virkninger av en reell spenning. Jeg tror vi må regne med at selv om det nå er inntrådt en avspenning - og det tror jeg det er -, så kan vi i adskillig tid fremover enda komme til å oppleve nye situasjoner hvor spenningen stiger igjen. Vi må i adskillig tid fremover enda - så lenge det ikke er nådd noen enighet om løsningen av Tysklands-problemet - regne med en utvikling som vil arte seg som en feberkurve med topper og med avslapningsperioder, og vi må mentalt forberede oss selv på det, og ikke bare oss som er innenfor disse veggene i dag, men det norske folk. Det er ikke krigshissing, men det er rett og slett psykologisk forberedelse på en situasjon som vi må regne med som en sannsynlighet. I den sammenheng vil jeg gjerne si at det begynner å bli litt vanskelig når det på den ene side, fra hr. Friis's side, reises krav om større offentlighet, mens det på den annen side er så galt som man tydeligvis mener det er, at jeg i et offentlig foredrag har sagt såpass meget som jeg sa for litt over en uke siden i Militære Samfund og dermed - har jeg inntrykk av - ga støtet til en offentlig debatt om visse ganske vesentlige og sentrale problemer i vår utenrikspolitikk og omkring vårt sikkerhetsproblem og vårt forhold til de andre nordiske land. Jeg fastholder at så langt jeg finner det forsvarlig, vil jeg

for min del bidra til at denne debatten kan føres offentlig, og at folket får materiale til å gjøre seg opp sin mening selv på grunnlag av kjensgjerninger og saklige vurderinger og ikke på grunnlag av propagandapåstander.

Jeg vil gjerne ha sagt til hr. Friis, når han mener at min offentlige erklæring var et skritt som bidrar til å øke spenningen, at jeg ville aldri ha sagt det jeg sa offentlig hvis jeg ikke hadde trodd at det å skape klarhet om vår stilling var det beste bidrag vi i øyeblikket kunne gi til en avspenning av situasjonen generelt. Det som trenges, er at grensene for hva som kan gjøres uten at det reageres på det, blir klarere enn de hittil har vært, og jeg tror at i denne sammenheng er valget i Italia og det klare svar som det har gitt for et områdes vedkommende hvor usikkerheten har vært meget stor, også, og i høyere grad enn noe vi har kunnet gjøre, en faktor som bidrar til den avspenning som nå er inntrådt. At noen skulle kunne finne noe aggressivt overfor noen i det jeg har sagt, har jeg litt vanskelig for å forstå. Den karakteristikk lar jeg stå for hr. Friis's egen regning.

Jeg skal ikke gå fra mine uttalelser om at den agrarrevolusjon som har foregått i de østeuropeiske land nå siden krigen sluttet, er en historisk progressiv prosess, men den politiske revolusjon som har foregått i Tsjekkoslovakia, er etter min mening, historisk sett, en reaksjonær prosess, fordi den betyr et skritt fra en høyere utviklet form for politisk styre og til en mindre utviklet form. Når man har en slik vurdering, må man også ha lov til å gi uttrykk for den, og jeg tror det er en vurdering som det overveldende flertall av det norske folk føler er riktig.

Mere tror jeg ikke det er nødvendig å si. Jeg vil bare gjerne til slutt ha sagt at den umiddelbart foreliggende oppgave nå i aller første omgang etter min mening er å bringe så stor klarhet som mulig helt konkret med hensyn til hvilke muligheter som foreligger for et nærmere nordisk samarbeid på alle områder og for vilkårene for et slikt nærmere nordisk samarbeid; for vi kan ikke etter min mening akseptere det likegyldig på hvilke vilkår.

Kirsten Hansteen: Jeg vil gjerne få holde meg til utenriksministerens redegjørelse. Formannen i utenriks- og konstitusjonskomiteen, Terje Wold, ga sin tilslutning til hans fremstilling og vurdering. Og hvis man ser på utviklingen slik som utenriksministeren gjør det i sin fremstilling, er det ganske logisk å trekke de konsekvenser som han har gjort. Han tar utgangspunkt for vurderingen av situasjonen i dag i et overblikk over utviklingen hittil. Han ser på denne utvikling som en dragkamp mellom stormaktene om maktposisjoner. Han kaller det et verdensomspennende booppgjør, hvor det er De Forente Stater og Sovjetunionen som slåss om arven. Hele fremstillingen er preget av at det er Sovjetunionen som er den aggressive part. Det heter at alt tidlig i 1945, det første året etter at krigen var slutt, begynte Sovjetunionen ved hjelp av de kommunistiske partier å

konsolidere sitt grep på Øst-Europa. Sovjetregjeringen reiste spørsmål, reiste krav, øvet betydelig press, o.s.v., o.s.v. - en rekke trekk og mottrekk, hvorav jeg, i ethvert fall når jeg leser denne fremstilling, får det inntrykk at trekkene stadig gjøres av Sovjetunionen, mottrekkene - forsvaret - fra Amerikas side. Jeg leser det slik, og jeg tror at alle som leser utenriksministerens redegjørelse, får et inntrykk av at linjen i den utvikling som vi har sett etter krigen, har vært at Sovjetunionen ved press, ved krav og trusler, ved hjelp av de kommunistiske partier som 5. kolonner, ved hjelp av uro og streikeaksjoner gradvis har forsøkt å sikre seg den størst mulige del av arven, mens Amerika på sin side har forsøkt å hindre denne utvikling. Og så kommer da også det spørsmål inn: Blir vi en brikke i dette spill? Er der fare for vårt eget vedkommende?

Jeg vil gjerne se på noen av de sentrale punkter som utenriksministeren nevner, jeg tar bare noen av dem. Han kommer inn på spørsmålet om Hellas - selvfølgelig et sentralt punkt. Han sier at der i 1947 i de første måneder var en viss avspenning i verden, men den ble avløst av «Ny uro i Hellas», nye krav og trusler overfor Tyrkia o.s.v. Dette sier han var bakgrunnen for Truman-doktrinen og for den amerikanske hjelp til Hellas og Tyrkia. - «ny uro i Hellas»! Hva var det for en uro? - Jeg har ikke tenkt å komme inn på hele bakgrunnen for den greske borgerkrig, men jeg vil bare ganske kort nevne at det kjente britiske parlamentsmedlem Noël Baker, som er medlem av det engelske labourparty, i en brosjyre han ga ut, gikk så langt som til å si, at han ikke kunne forklare den engelske politikk i Grekenland, den politikk som er bakgrunnen for situasjonen i dag, på annen måte enn at den engelske regjering var galt underrettet om den politiske stilling i Grekenland, at det engelske utenriksdepartement ikke ante at Metaxas regjering, som Kongen hadde støttet, hadde vært et nazistisk diktatur med en sterk folkestemning mot seg.

Om situasjonen i dag skriver den britiske oberst Shephard, som var i Grekenland under hele krigen, og som har oppholdt seg i Hellas i årene etter krigen:

«La meg si det like ut: Opprørsbevegelsen i Grekenland er dannet av nøyaktig samme gruppe menn og kvinner som ville skape en tilsvarende bevegelse i England hvis vi noensinne kom ut for et tyranni og en terror som den som har rammet alle de demokratisk tenkende mennesker i Grekenland, som ikke har vært villige til å selge sin samvittighet for å bevare sin bekvemmelighet, selge mot og anstendighet eller lignende dyder. I denne ikke videre muntre verden vil fascismen i hvilken form den enn viser seg, avle ofre.»

Henry Wallace sier, at i Grekenland finnes der ingen russiske tropper.

«Ingen jugoslaver, bulgarere, albanere eller russere er blitt tatt til fange i den greske kampen.

Men hvem kan si når en amerikansk officer vil bli skutt?»

Det er her amerikanerne har bygget opp sitt forsvar, like foran Sovjet-Samveldets grenser.

Utenriksministeren nevner China og sier:

«Tross sterk nølen møtte De Forente Stater etter hvert denne kommunistiske framgangen med øket støtte til Chiang Kai-sheks regjering»

Det er vel kjent at selv ikke den amerikanske regjering har noen tillit til det styre som Chiang Kai-shek representerer uten nettopp til den vilje det har - om det ikke har så stor evne - til å slåss mot kommunistene. De skildringer som på amerikansk hold både offisielt og uoffisielt er gitt av dette vanstyre, er rystende. Det er åpent erkjent at det er diktatur, det er korrupsjon, det finnes ikke noe skinn av politisk demokrati, alle venstrepartier er forbudt, og det er ikke noe skinn av økonomiske reformer. Amerikanerne sender våpen til Chiang Kai-shek for å befeste sine posisjoner der. Det har ikke vært snakk om russisk aggresjon eller russiske forsøk på å befeste sine posisjoner.

Utenriksministeren nevner Italia, og det har vært nevnt i dag også. Italia har nettopp gjennomgått et valg, som ble slått opp som en prøvesten på om Sovjetunionen ved hjelp av en kommunistisk valgseir vil kunne flytte sine maktposisjoner inn i Vest-Europa. Meg bekjent var Sovjetunionens eneste bidrag til denne valgkampen at det erklærte at det holdt fast på at Trieste ikke skulle tilfalle Italia. Jeg har ikke i noen avis sett noe forsøk på å gi det inntrykk av at Sovjetunionen gjorde noe som helst i den italienske valgkamp.

Utenriksministeren nevner Finnland og sier at Sovjetunionens henvendelse til Finnland om en pakt skapte uro og nervøsitet. Jeg synes for min del det hadde vært rimelig om utenriksministeren i den forbindelse hadde tatt med i vurderingen det faktum at Sovjetunionen to ganger hadde stått på finsk jord, hadde beseiret Finnland, hadde hatt tropper i Finnland, hadde sluttet fred med landet og hadde trukket sine tropper ut av landet igjen.

Han nevner Svalbard, Sovjetunionens henvendelse til Norge angående Svalbard. Hadde det ikke også her vært rimelig, hvis man tror at Sovjetunionen er ute etter støttepunkter, å ta med i vurderingen det faktum at Sovjetunionen hadde sine tropper i Nord-Norge, og at de uten den minste vanskelighet trakk sine tropper ut igjen?

Mange ganger da jeg leste gjennom denne redegjørelse, tenkte jeg på Roosevelt's ord om at det eneste vi har å frykte, er frykten selv. Jeg mener at utenriksministerens syn på disse ting gir ham en angst for aggresjon fra et bestemt hold, som jeg også tror har ført til at han tok de meldingene han fikk, og de rykter som kom, mer alvorlig enn han ellers ville ha gjort. Jeg kan ikke med min beste vilje akseptere den problemstillingen som utenriksministeren her har lagt opp, den problemstillingen som i siste instans gir

oss valget mellom øst og vest. Utenriksministeren nevnte - og hr. Terje Wold ga sin tilslutning til det - at vi skulle undersøke hvordan England og Amerika ville stille seg i tilfelle aggresjon fra Sovjetunionens side. Jeg kan ikke se det annerledes enn at selve denne spørsmålsstillingen er en stillingtagen i og for seg. Jeg kan ikke akseptere den problemstilling at vi bare har ett valg: mellom øst og vest. Jeg tror tvertimot at det er riktig at vi erklærer klart og tydelig, at Norge ikke er med i noen blokk, ikke i noe korstog, ikke i noen ideologisk kamp eller noen kamp om maktposisjoner. Jeg tror vi skal være meget varsomme både i vår argumentasjon, i vår agitasjon, i vår tale og i våre handlinger. Jeg tenker på de 100 millioner som ble bevilget til vårt forsvarsberedskap, og når vi nå tar med den begrunnelse som gis i utenriksministerens redegjørelse, så må jeg si at vi skal være meget varsomme med å bære brenne til et bål som ingen av oss vil ønske skal få større makt enn det allerede har. Det står i «Arbeiderbladet» i dag et telegram fra London om at drøftingene mellom Vestunionen og Sambandsstatene gradvis har fått en militær karakter. For oss som har fulgt dette, og som jo har hatt en viss mistanke om at det ville komme en militær karakter over disse forhandlinger, er det uhyggelig å se at det nå kommer fram i avisene. Jeg må innrømme at jeg er redd for at vi gradvis skal bli trukket inn i et eventyr som jeg tror vil føre oss ut i noe som ingen av oss ønsker. Jeg hadde lyst til å komme med dette, fordi jeg ikke har samvittighet til å la være å si fra om hva jeg mener denne politikken kan føre til.

Presidenten: Ingen flere har forlangt ordet. Presidenten vil da foreslå at utenriksministerens redegjørelse vedlegges protokollen.

V o t e r i n g:

Presidentens forslag bifaltes enstemmig.

Presidenten: Der foreligger følgende forslag fra presidentskapet:

«Kgl. meld. om priser og prisutjevningsavgifter for hvalolje - sendes finans- og tollkomiteen.»

V o t e r i n g:

Presidentskapets forslag bifaltes enstemmig.

Protokollen ble deretter opplest uten å foranledige noen bemerkning.

Møtet hevet kl. 14,55.